

Janusz Lehmann

"Soobszczenija", T. 21, 1968 :
[recenzja]

Ochrona Zabytków 23/1 (88), 78-79

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

oraz zakres zmian wprowadzonych do projektu lub dokonanych w okresie późniejszym. W trakcie badań odkryto szereg cennych stropów stiukowych, których ze względu na stan zaawansowania prac adaptacyjnych nie udało się zachować.

Personalia.

W. Frodl, *Karl Ginhart zum 80 Geburtstag* (K. Ginhartowi w 80 rocznicę urodzin), s. 219.

Recenzje.

K. Wehlte, *Werkstoffe und Techniken der Malerei*, Ravensburg 1967 (M. Koller), s. 220—221.

D. Radoscay, *A kozepkori Magyarorszag faszobrai*, Budapest 1967 (G. Hajos), s. 221—222.

M. Mojzer, *Holländische Genremalerei*, Budapest 1967.

J. Vegh, *Deutsche und böhmische Tafelbilder des XV. Jh.*, Budapest 1967 (E. Bacher), s. 222.

K. Degen, *Die Bau — und Kunstdenkmäler des Landkreises Breslau*, Frankfurt/M, 1965 (E. Bacher), s. 222.

O. Uhl, *Moderne Architektur in Wien von Otto Wagner bis Heute*, Wien 1966 (E. Zinsler), s. 222—223.

W. Götting, G. Grüll, *Burgen in Oberösterreich*, Schriftenreihe der Oberösterreichischen Landesbaudirektion, Wels 1967 21. Bd., (G. Clam-Martinic), s. 223.

Wir besuchen Burgen und Schlösser, 1. Bd., Deutschsprachige Schweiz, Zürich 1967 (G. Clam-Martinic), s. 223.

Die Kunstdenkmäler der Schweiz — Die Kunstdenkmäler des Kantons Basel Stadt, 5. Bd., Basel 1966. *Die Kunstdenkmäler des Kantons St. Gallen*, 4. Bd., Basel 1966.

Die Kunstdenkmäler des Kantons Aargau, Bd. 4, 5, und V, Basel 1967.

Die Kunstdenkmäler des Kantons Aargau, 5. Bd., Basel 1967 (I. Höfer), s. 223—224.

E. Poeschel, *Zur Kunst — und Kulturgeschichte Graubündens*, Ausgewählte Aufsätze, Zürich 1967 (M. Zykán), s. 224.

Marian Arszyński

SOBSZCZENIA. Wyd. Ministerstwo Kultury SSSR — Wsiesojuznaja Centralnaja Nauczno-Issledowatielskaja Laboratorija po Konsierwacyi i Riestawracyi Chudożestwiennych Cennostiej (WCNILKR). Moskwa. Wydawnictwo ciągłe, nieperiodyczne.

Tom 21 (1968), stron 134, ilustracje.

Pod redakcją W. W. Filatowa, obejmuje artykuły: Ju. I. Grenberg, *Naukowo techniczne badanie dzieł sztuki*, s. 3—26, 5 il. Streszczenie w jęz. angielskim. Autor omawia metodologię naukowo-technicznego badania dzieł sztuki. Kolejne rozdziały poświęcono badaniu technicznemu, technologicznemu, atrybucji i ekspertyzie dzieł sztuki. Autor kładzie nacisk na kompleksowy charakter badań, na wzajemne uwarunkowanie danych analizy przeprowadzanej metodami chemicznymi, fizycznymi, mineralogicznymi i biologicznymi i na dążenie do stosowania obiektywnych kryteriów oceny stanowiących podstawy do ustaleń ekspertyzy i atrybucji. Bibliografia — 33 pozycje.

T. I. Berlin, *Spektrograficzne metody badania w praktyce konserwatorskiej*, s. 26—36, 3 il. Streszczenie w jęz. angielskim. Metodyka i wnioski metodologiczne z badań śladów Co, Ni, Si, Mn, C, S w zabytkach z żelaza i stali, oraz Zn, As, Bi, Cu, Ag, Fe w zabytkach z cyny i ołowiu, na drodze emisyjnej analizy widmowej, przeprowadzanej przy pomocy spektrografu ISP 28 i fotometru klinowego S.T. 7. Do badań pobierano próby metalu po ok. 10 mg, formowano je do postaci granulki, którą umieszczano w elektrodzie spektrografu wykonanej z czystego aluminium. Bibliografia — 7 pozycji.

R. J. Kaganowicz, *Analiza chemiczna spoiw tempery jajowej w malarstwie sztalugowym przy zastosowaniu metody mikro*, s. 36—40, 1 il. Streszczenie w jęz. angielskim. Opis mikrochemicznej metody analizy spoiwa tempery jajowej stosowanej w malarstwie sztalugowym. Metoda ta opiera się na tym, że białko jaja kurzego, w odróżnieniu od innych białek stosowanych w spoiwach malarskich, zawiera fosforany. Fosforany są wykrywane azotanowym roztworem molibdenianu amonu i monoetanoloaminy. Bibliografia — 14 pozycji.

A. W. Iwanowa, O. W. Lelekowa, W. W. Filatow, *Dobór materiałów i metod wykonawczych do utrwalenia polichromii ścian w mauzoleum Ghur-Emira*, s. 42—54, 2 il. Streszczenie w jęz. angielskim. Konserwację malowideł ścian mauzoleum Ghur-Emira w rejonie Samarkandy (z 1405 r. n.e.) przeprowadzono w 1965 r. Zastosowane w czasie poprzedniej konserwacji przez G. N. Nikitina spoiwo kazeinowe nie dało w specyficznym klimacie środkowej Azji pożądanego rezultatu. Po wielu próbach zastosowano do konserwacji malowideł mauzoleum 6% roztwór żywicy silikonowej K—42 w szlucenie. Żywica stabilizowana była 1% emulsją octanu winylu z polimerem dwuetyloheksaakrylanu butylu. Bibliografia — 5 pozycji.

Ju. A. Ruzawin, *Konserwacja reliefów z papiermaché z zabytków architektury środkowej Azji*, s. 54—59, 1 il. Streszczenie w jęz. angielskim. Opis konserwacji reliefów we wnętrzu mauzoleum Ghur-Emira wykonanych z warstw papieru bawełnianego klejonego klejem roślinnym, powleczonych zaprawą i malowanych. Konserwacja polegała na utrwaleniu reliefów ciepłym (50° C) 5% roztworem żelatyny. W celu hydrofobizacji i zabezpieczenia przed pleśniami i grzybami reliefy po utrwaleniu żelatyną, zaimpregnowano 6% roztworem żywicy K — 42 w ksylenie.

W. M. Teteriatnikow, *Konserwacja grecko-baktriańskiego falara*, s. 60—76, 6 il. Streszczenie w jęz. angielskim. Konserwacja miedzianego falara obejmowała oczyszczenie, usunięcie tłuszczów przez moczenie w mieszaninie dwuchloroetanu i acetonu, stabilizację przez kąpiel w sześciometasforanie sodu, usunięcie chlorków sposobem elektrolitycznym, zabezpieczenie przez powleczenie roztworem mieszaniny poli-metakrylanu butylu i żywicy formaldehydowo-fenolowej. Bibliografia — 5 pozycji.

W. W. Filatow, *Konserwacja ikony mozaikowej „Sw. Mikołaj”*, s. 76—87, 7 il. Streszczenie w jęz. angielskim. Opis konserwacji ikony wykonanej techniką mozaikową na podłożu drewnianym, z przełomu XIII/XIV w., o wymiarach 15 × 19 cm, polegającej na wzmocnieniu spoiwości mozaiki mieszaniną wosku i damary, oczyszczeniu z zabrudzeń, przepunktowaniu ubytków, wypełnieniu otworów po owadach w drewnie podłoża i wzmocnieniu go mieszaniną wo-

skowo-żywiczną, oczyszczeniu obramowania ze srebrnego filigranu roztworem amoniaku.

M. K. Kalisz, *Magazynowanie archeologicznych przedmiotów z miedzi i brązu*, s. 88—93. Streszczenie w jęz. angielskim. Jako konieczne warunki przechowywania zabytków archeologicznych z miedzi i brązu autor wymienia niską wilgotność powietrza (poniżej 50% wilg. wzgl.), stałą temperaturę, nieobecność gazowych i stałych zanieczyszczeń powietrza. Bibliografia — 8 pozycji.

E. K. Krollau, *Działanie światła na zbiory muzealne i środki ich ochrony*, s. 94—116, 6 tablic, 2 wykresy.

K. Schmidt-Thomsen, *Zum Problem der Steinerstörung und Konservierung. Steinfestigung mit Kalisilikat und Ethylsilikat (Problem niszczenia i konserwacji kamienia. Wzmacnianie kamienia krzemianem potasu i krzemianem etylu)*. „Deutsche Kunst und Denkmalpflege”, Deutscher Kunstverlag, München-Berlin, 1969, s. 11—23. Sonderdruck.

Praca dotyczy problematyki trwałości kamiennego wystroju rzeźbiarskiego architektury średniowiecznej i późnośredniowiecznej, obejmującego rzeźbę figuralną i dekorację, oraz zagadnienia jego ochrony i konserwacji.

W pierwszej części autor, posługując się szeregiem bardzo wymownych przykładów ilustrowanych fotografiami dowodzi, że niszczenie kamiennego wystroju architektury na skutek działania czynników klimatycznych jest coraz szybsze. Wzrastające tempo niszczenia przypisuje autor coraz większej zawartości spalin w powietrzu, przede wszystkim gazów siarkowych i dwutlenku węgla. W celu zapobiegania szkodliwej działalności czynników klimatycznych na kamień stosowano od dziesiątków lat wiele preparatów; autor wymienia ponad 40 zaznaczając, że jest to tylko część. Doświadczenia zdobyte w trakcie ich stosowania obfitują w niepowodzenia, natomiast rezultaty pozytywne zdarzały się niezwykle rzadko. Niepowodzenia konserwacji prowadzonych przy użyciu preparatów chemicznych wywołują tendencje powrotu do metod rzemieślniczych, polegających na usuwaniu zwietrzałych partii lub całych obiektów, uzupełnianiu w nowym tworzywie, zastępowaniu oryginałów kopiami, wreszcie w zmniejszaniu wymiarów obiektów przez usunięcie zwietrzałych warstw powierzchniowych kamienia i wypracowaniu detali kamienniarско-rzeźbiarskich na nowo. Wszystko to przeprowadza się w dążeniu do uzyskania wyglądu obiektu „jak nowy”. W ten sposób pojęta konserwacja oraz nieskuteczność metod konsolidacji przy użyciu preparatów chemicznych wobec wzrastającego tempa wietrzenia kamienia stwarzają groźbę utraty w ciągu kilkunastu a najdalej kilkudziesięciu lat całości średniowiecznego i późniejszego kamiennego wystroju rzeźbiarskiego architektury.

W tej sytuacji przed dziewięć laty warsztaty (pracownie) konserwacji rzeźby Krajowych Urzędów Konserwatorskich Nadrenii i Westfalii podjęły doświadczenia i próby mające na celu wypracowanie i wprowadzenie metod i sposobów konsolidacji zwietrzałych stref kamienia, które były uznawane w czasie konserwacji za nie do utrzymania.

Przyczyny wietrzenia kamiennego wystroju architektonicznego autor dzieli na trzy grupy, mianowicie na: biologiczne, fizyczne i chemiczne, dodając grupę czwartą — niewłaściwe zabiegi konserwatorskie. Zalicza do nich smarowanie powierzchni środkami powodującymi zamknięcie porów kamienia, zagęszczenie warstwy powierzchniowej i utworzenie skorupy („Aus-

sy. Streszczenie w jęz. angielskim. Wyniki i wnioski z badań nad działaniem światła naturalnego i sztucznego na różne rodzaje zabytków, przeprowadzonych w państwowych muzeach rosyjskich. Stwierdzono że światło sztuczne wywołuje mniejsze zmiany niż naturalne. Wyniki przedstawiono w formie tablic i wykresów. Bibliografia — 5 pozycji.

Informacje zawierają spis konserwatorów w ZSRR, zatwierdzonych w latach 1966—67.

Janusz Lehmann

Tom 20 omówiony zostanie w nr 3 —1970 r.

senkruste”), stosowanie materiału „obcego” do uzupełnień czy spoinowania (np. cementu), czyszczenie kamienia na sucho piaskiem i mycie powierzchni kamienia kwasem.

W drugiej części autor opisuje przykłady konserwacji zwietrzałego kamienia wystroju architektonicznego za pomocą roztworów krzemianu potasu i silikonów (głównie krzemianu etylu). Do utwardzania krzemianem potasu stosowano roztwory w rozcieńczeniu 1:5 do 1:3 (handlowego roztworu koloidalnego). Nasycanie obiektów odbywało się przez smarowanie powierzchni kamienia, okłady watą celulozową nasyconą roztworem krzemianu, wstrzykiwanie roztworu i wreszcie przez zanurzanie obiektów w roztworze. Czyszczenie powierzchni przed nasyceniem przeprowadzano przy pomocy preparatu Klardurool, a do wypełniania spoin i ubytków stosowano preparat Mineros. Opisane zabiegi przy pomocy krzemianu potasu przeprowadzono w latach 1960—62. W celu uniknięcia tworzenia się skorupy krzemianu na powierzchni konserwowanego kamienia po każdym nasyceniu zmywano powierzchnię kilkakrotnie wodą dla usunięcia nadmiaru krzemianu. Przed nasyceniem roztworem krzemianu potasu zalecano odsalanie konserwowanego kamienia. Podano sposób odsalania stosowany przez A. Kratzę w Muzeum Rzeźby w Dahlem (Berlin). Polega on na pokryciu obiektu kamiennego warstwą samowulkanizującego na zimno kauczuku i osadzeniu w obiekcie po przeciwległych stronach węży gumowych. Jeden z węży łączy się z pompą próżniową, drugi ze zbiornikiem wody. Przeciągana przez kamień woda rozpuszcza i wynosi zawarte w nim sole. Poza Klarduroolem do czyszczenia powierzchni kamienia i usuwania naskorupień stosowano pasty z kwasem fluorowodorowym, alkalia i preparaty Troplexin i Thompson-Steinreiniger. Starano się, aby preparat działał tylko na powierzchni, a nie wnikał do wnętrza kamienia. Po usunięciu naskorupień resztki preparatu starannie zmywano i neutralizowano.

Obserwacje wyników konsolidacji przy użyciu krzemianu potasu potwierdzają opinię A. Keima z 1926 r., że początkowo dobrze utwardzony krzemianem potasu kamień po kilku a najdalej kilkunastu latach wykazuje objawy wtórnego wietrzenia i ma tendencje do rozsypanywania się na piasek. Autor uważa, że wtórne wietrzenie kamienia powodują wydzielone z krzemianu potasu sole rozpuszczalne. Dlatego znacznie wyżej ocenia przydatność krzemianu etylu i polikrzmianu etylu oraz innych związków krzemooorganicznych, zwanych pospolicie silikonami, do konserwacji i wzmacniania zwietrzałego kamienia. Wprowadzone do kamienia silikony nie wydzielają soli rozpuszczalnych w wodzie, poza tym nie zamykają porów, dając możliwość odparowania wody z kamienia, wreszcie hydrofobizują kamień, tzn. w znacznym stopniu ograniczają możliwość wnikania do niego wody. Poniżej obecność wody w kamieniu jest nieodzowna dla wszystkich prawie procesów biologicznych, fi-